

Előfizetési ár: egész évre 12 frt, fél évre 6 frt, negyed évre 3 frt.
Elgátási díj: 6-hasábos petit-sor 5 kr., bélyegdíj minden beigátástért 30 kr. — A „nyit-tér“-ben 4-hasábos petit-sor 20 kr.

Megjelennek minden kolden, csütörtökön és szombaton.

Az előfizetési pénzek s a lap kezelését illető minden tárgyak a kiadó-hivatalhoz (Első magyar egyesületi könyvnyomda, 3 korona-utca, 18. sz. a.) intézendők. — Bérmentetlen levelek el nem fogadtnak.

Miskolcz, nov. 20.

Ráfogták minapi levelemre, hogy az önök tollából került ki.

Megvallom, e kis tévedés reám nézve hízlgő bök vala.

Csak az bántott, hogy legelső tudósításom is, gáncsolódásra szolgált indokul. Önök azonban kijavíták a helytelen okoskodást. Fogadják közzémetemet.

Ugy látszik nem önámítás, ha gondolom, hogy nézeteim beillenek azon gondolatkörbe, mely lapjuk főbb czéljait képezi.

Ezért írok oly szaporán.

Minapi soraim apotheosis valának — önöknek? nem, az ügynek, melyért lapjuk munkál.

Ma tárgyilagossabb leszek. Az idő úgy is közelg, melyben a kath. autonómia igéje, mint hiszszük, mármár testté válik. Főpásztoraink ujalog összeülnek, hogy fontos tárgyalásaikat végeredményre vezessék.

Bizonyos aggodalmaim vannak. Elmondom, hogy írják ki önök, mint tették ezt máskor is, az ügy tetemes hasznával.

Mi világiak s kik így a provinciában félre vagyunk, nem merithetünk közvetlen forrásokból, mint önök — informatiókat a történeki- és történekdokról.

Lapjaink pedig, öszintén szólva, csaknem félre vezetnek. Önök, hihetőleg adott jele, felfüggeszték megkezdett egyházi ügyi fejtegetéseiket. A két másik kath. napi lap, jó formán egy dombon gazdálkodik ugyan, de oly ellentétes potenciában, oly különböző programmal, hogy míg az egyik igen is resservált állásába mindinkább bele szeret, a másik acquit adat magának, és bizonyos közhíren keringő „felsőbb nyomás“ daczára is, hangos cikkekkel hoz — régi dolgokról.

E körülmény, hidjek el, a kedélyekre alkalmatlan, az elméket zavarba hozza. Ugy halljuk, hogy mindkét lap, felsőbb kegyek sugára által melengeti magát. De ha ez áll, mi okozza az álláspontok kölcsönös negatívóját, hogy úgy mondjam a pártszínezeti ellentétet?

Sokan azt is különösnek találják, hogy az alsó papság egyházzöngzetei, elvei és óhajai az autonómia körül, úgy látszik csakugyan eltérnek azon formáktól, melyekben mint mondják a felső papság az autonómiát foglalni szándékszik. Mi oka e differentiának? Lényeges-e az, vagy pedig csak esztelleges, disputabilis?

Lássák önök, a laikus ember is gondolkodik ezen dolgok fölött, és megteszi észrevételeit, mielyt alkalom kínálkozik.

Mi nem tudjuk még, mi lesz az az autonómia, amit számunkra Budán alkotnak. Azt sem tudjuk: mily arányokban lesz az kiterjesztve, és mily tényezőket fog az magában foglalni?

De mi bizunk főpásztoraink böles előrelátásában, és jól esik elhinnünk, hogy bennünket világiakat, nem azért vesznek be most az egyházi autonóm szervezetbe, mivel különben a klerus anyagi és erkölcsi érdekei koezkáztatva vannak s ennél fogva felteszszük, hogy a katolikus híveknek az egyház jogközösségébe való egyetemleges felvétele, nem valami malum necessarium, papságunk részéről, hanem öszinte s az erkölcsi alapok megszilárdítására czélzó önkéntes intézkedés.

Mi világiak, az egyházi tan-dolgokhoz nem sokat tudunk. És el vagyunk telve buzgalommal vallásunk iránt, tiszteljük érdemes papságunkat. E kegyelet formákat szab ugyan életünk elé, de egyszerűs mind oly határokat is, melyeken túl önézetünk kiskorú kapkodással sülyedne.

Méltó körökben szívesen munkálunk, nemcsak célokért szívesen küzdünk. Hozunk tiszteletet egyházi felsőbbéjeink iránt keblünkben, és feledni soha sem akarjuk, hogy katolikusok vagyunk. De olvastunk egy pesti lapban olyszzerű dolgokat, melyek ha valósulnának, az autonómia illúzió, s a egyetemle marad mi volt — pária.

Igazságom van-e, ítéljenek önök. De én némileg aggódom, mert itt-ott elejtett gyanus nyilatkozatok tetemesen alábbszállíták a bizalmat és lelkesedést, mely a szent ügy iránt kezdetben még a közönösök részéről is mutatkozék.

Bécs, november 19.

A delegatiókat illető törvényjavaslat a birodalmi tanácsban végre valahára elhatározás alá került s az általános vitában elfogadták.

Nem szabad hazánknak ezen esemény fontosságát kiesinyleni.

Feledhetik-e földieim a Lajthán tul, minő óriás átalakulás az, midőn ugyanazon törvényhozó testület a szélső központosítás határáról a paritáson nyugvó legbevégezettebb dualismussig halad?

Feledhetik-e a napot, melyen Ausztria törvényhozása multjával teljesen s végkép szakított; és mint egyik bécsi lap jellemzőleg mondja: a centralismus koporsóját beszegezték.

Sőt feledhetik-e a tény, melylyel azok, kik mindig, mióta együtt vagyunk egy korona alatt, irányadók voltak, most annyi az utolsó időben meghiusult kísérletek után azon állameszmét fogadják el, mely egészen magyar eredetű, teljesen honi.

Nekünk érezniük kell: ez eszme kifejtéséhez mennyi erkölcsi érdekünk van kötve. Ezen állam-eszme, nem szabad, hogy megbukott kísérleteink archeologiai halmazát szaporítsa.

Az tagadni nem lehet, hogy a delegatió rendszerében, mint az most felállitva van, sok ingredients létezik a régi aggály s közelebbi idők benyomásaiból. De semmi sínes, mi előjog vagy kiválóság volna azok számára, kik kivitták.

S ebben különbözik lényegesen a magyar ké-

sztmény minden eddigi bécsi szabásu alkotásoktól. Az osztó igazság mértéke teljes és kifogásfeletti.

Ezt legnagyobb ellenese is kész eismerni.

Ebben van végképi diadalának kulcsa is.

Azon nincs mit megakadni, hogy ily alkotás itt nagy lelkesedést egyelőre nem kelthet.

Azoknak, kik Cislajthania sorsát ez időben intézik, midőn a magyar rendszert most elfogadják, szadatok hagyományaitól, megrögzött eszméikről kell elszakadniok s egészen új viszonyokba helyezkedniök.

Hogy ők a történelmi fejlődés egy új szakának épen csak küszöbén állnak ma, ezt inkább ösztönszerűleg mint tudalmasan érzék.

A geológok a föld képződésének történetében egy hypothesist állítottak fel, melyet a földtengely helyéből kiindulásnak — Verrückung der Erdaxe — bélyegeznek.

Ilyen valami történik most a birodalommal. S ez nem abban áll, mit oly gyakran szeretnek a politikusok felemlgetni, hogy a birodalom sulypontja változik. Bécsből költözik Pestre.

Ez nem fejezi ki az alakulást sem természetét sem következményeit.

A keleti birodalom, melyet a történelmi kényszer állított elő, fenntartja hatalma által a sulyegyet, de a sulyegyen előbb más történelmi alakulások közt vala fenntartandó, mint ma.

A nyugaton kezdődő új népförmátók egészen más alkotokat állítottak elő, melyek közt most már a sulyegyen fenntartandó lesz.

Ausztria régi constructiója, mint az összeállitva volt, egy oldalról az olasz nép, más oldalról a németiség tömörülésevel állott ellentétben.

Ezen tömörülési törekvés erős hullámzásai már több ízben megtörték Ausztria régibb erején. Végre győzött ebben is, mint másban, a nyugati áramlás.

Vesz-e ebben Ausztria?

Ezt a jövőndő mutatja meg. Előtem ellenkező színben mutatkozik a fejlődés madártávtalban.

Ausztriának, mint vagyis ez hatalmas birodalomnak, csak tengelye mozdult ki régi helyéből, de ha új rotációjába jöhet, még hatalomban nőhet is.

Ausztria, midőn Magyarországgal egyesült, kényszerűleg sokat átvett a magyar hivatásból is. A közös uralkodó német császár s magyar király volt együtt. Mindkét állásnak megvoltak kényszerű feladatai. S a mult századok történelmében látjuk a birodalmat, actiot gyakorolni mindkét irányban.

Sőt ép a történelmi fejlődések utolsó szakában Ausztria mindinkább tulsulyt adott a nyugati áramlás ellensúlyozásának s ez volt oka jobbadán, hogy nyugati állása megtörtett.

A mint halványodék a német császár koronája, annál inkább emelkedék ki uralkodóinkban a magyar király.

Más szavakkal, a mint gyengült a nyugati actio ereje, úgy toltta magát előtérbe a keleti hivatás.

A nyugati viszony kiválólag conservativ, cen-

tralisáló, s fentartó irányra vezet. Ausztriát, a keleti lényegesen követeli, hogy progressiv, de centralizált, haladó legyen.

A nyugat unificatiót, a kelet józan alapokon nyugvó szövetekezéseket követel. E két irány merőben ellentétes. Egyiket a német, másikat a magyar szellem képviselte. Innen a természetes antagonismus.

A delegationalis intézmény elfogadása által a birodalom államiránya változott meg lényegesen; Ausztria a keleti szemmelnek hódolt meg, kivétközve nyugati kötelekeiből keleti missziójához társított közelebb, s lényegesen keleti irányra kelle térnie.

Ez a nov. 15-ki bir. tanács végzésének történelmi jelentősége. Ez a magyar szellem befolyásának mérhetlen diadala.

Skene úgy mint Böszörményi s társaik sejtellemmel sem bírnak ennek horderejéről a jövő fejlődéseire nézve, mint ellentétek kezettfogva haladnak egy és ugyanazon pályán.

Kossuth és Lónyay

a pénzügyminiszter 1848-ban és 1867-ben.

II.

Miután az újabb kor a papir általi érték-képviseletet minden kísérletein tulmen-már, s épen korunkban a papirkórság bajait sinli ipar és kereskedelem s épen e szédelgések az improductiv speculatiókat anynyira kifejtették, nem akarhatunk épen egykori pénzügyminiszterünk kedvéért unalmasakká válni annak magyarázatával, mi a pénzjegy?

Legyen elég annyit kamatlan pénzjegyeinek terveire megjegyezni, hogy az, ha erős alapja nincs, mindig a népet fenyegeti s annak bőrére bukik meg.

Az értékpapirt fedezheti az erős hypothecca, de nem fejezi a csereeszközül szolgáló bankót.

A bankó hitelének szilárdságára egyetlen alap azon biztosság, hogy azért minden pereczben a ráirt összeget valóságos pénzben megkapthatni.

Ha ezen biztosság hiányzik, nincs s nem lehet annak hitele. Ezt pedig a pinczébe letett érczalap és hypotheccaül szolgáló vas-pálya nem eszközölheti.

Ezen feltétel nélkül az állam bankója aránytalanul kevesebbet ér, mint egy jórávaló kereskedő lejárt váltója, mely az elő-mutatás pereczében kész pénz.

A mostani pénzügyminiszter a pénzügyi tanok más iskolájából való, hogysem oly utalványt adjon az állam nevében a nép kezébe, melyet senki sem respectálhat, mert hiányzanak az erős hitel feltételei.

Mit mondanánk ma, ha Lónyay, pénzügyminiszterünk, kezünkbe adna ily nyomtatványt:

bizonyosan nem marad kereset és foglalkozás nélkül.

Minden képesített egyén azonban törekedjék tanítási gyakorlat után, és fogjon azonnal szabályozott tanulmányozáshoz, olvassa el időrendben valamennyi remekírt és keresen mellékolvasmányt is.

Károsan és tompítólag hat mindazáltal a túlterhelt magánoktatás; misem gyengíti jobban az előretörékvő tehetséget.

A nyilvános tanórák csak félannyi erőzt kívánnak; azok ujult erővel adtnak. Ha valamelyik egyén kényszerülve van valahol nevelői minőségben működni, tartson fenn maga számára önképzés végett néhány órát.

De e hivatal betöltésénél szükséges van a tanmód mesterségére.

Ez két részre szakad; egyrésztől ugyanis a tanár azon tevékenységét tartalmazza az, mely által a tanítvány cselekvőségét irányozni akarja, másrésztől pedig azon működését, mely szerint magára a tanárra esik a főtöher. Tekintsük azokat külön.

A tanmód általános elvei. A tanítványok cselekvőségének irányzása.

A tanárnak a tanítványokra oktatás és nevelés által kell hatnia.

Az előbbinek elérése végett, a tanítványok felelet alá vonandók, tehát kikérdendők.

A tanár ennélfogva tudjon beszélni. Nem szabad restelnie a beszédet; mert ez iszonyú dolog, mely az egész osztályt megfoszthatja az éberségtől.

TÁRCZA.

Tanulmányok a gymnasiumi ügy körül.

Az élet eszményi körébe sülyedés anynyira felujtja képzőnket, hogy annak gyümölcseit azonnal az oktatásban kell tapasztalunk.

A tanár kötelessége tehát mindenek előtt a hazai köztisztelt gondoskodni; benne kell élnie és azt kedvelnie; ismernie kell a legjelesb költőket Vörösmartyt, Petöfy-t Arany-t sat.

De ha pusztán mulattató olvasmányoknak, nem tanulmányoknak tekint azokat, czélt tévesztett; továbbá nem szabad a nemzeti irodalom böseit napjainknak sokszor károsan mulattató, gyönyört káprázató irodalma iróival föleserelnünk, kik anyagi érdekeket kelte az idegeket ingerlik és a szenvedélyeket tüzelik, míg a valódi költészet azokat csillapítja, tisztítja és az anyagot szellemmel lengi át.

A valódi szépség az igazságnak is egyik faja. A költészet ismerete nélkül könnyen izetlenül válnak; a hazai költészet ismerete nélkül elvesztheti tekintélyét és legalább hazafiatlannak vagy közönyösnek tekinthetik.

Ha pedig a tanárnak tudománya a philologia, s különös szakképzettségét elérni akarván, az ókor minikét remek népét az emberi szellem fejlődésétől kezdve általában mindenben, mi az ókori népek életét különösen föltételezi, ismernie kell.

Ekkor azonban a philologusnak eszménye is. Mindenkitől ugyan nem követelhető; nyelvzeti és tárgyi anyagban választás szükséges.

Először tanulmányozandók a nyelvek; egyrészt azért, mert azok megtanulása a legnehezebb, másrészt, mert az írók megértéséhez szükségesek.

Ezekben alapul a tudás igazsága és becsületessége, és a tanítványok iránti tekintély; a tanárnak tudnia kell latinul és görögül azaz: oly jól, amint csak lehetséges írni és, legalább latinul beszélni is. De mielőtt ezeket alaposan tudja semmi ürügy alatt sem boesátkozzék más nyelvek tanulásába.

Nagy kérdés tehát, vajjon ezek mellett az újabb nyelveknek is tökéletes ismeretével birhat-e; ha pedig bir, legalább ne ligyeje, hogy ezek által az ókori remek nyelvekben szenvedő hiányait mentheti.

Birjon azonban az újabb és a keleti nyelveknek legalább alaki ismeretével; ha pedig ez nem lehetséges, úgy az az anyanyelv tökéletes ismeretével pótoltatik.

A tanfőrfőnek nyelvésznek és értelmezőnek szükségesképen és ha lehet itészenk is kell lennie. Az ítézet ugyanis tehetségét tételez fel; de könnyen képzhető derék fölfogás az *éparojia* (a czéltalálási ügyesség) tehetsége nélkül; az ítézet a tudomány próbáköve és rendkívül sokat tételez fel; terjedelmes olvasás, a nyelvészokás nyelvzeti és értelmezési vizsgálata nélkül senki sem akarjon itész lenni.

Igen helytelen tehát, ha bármely fiatal philologus egyetemi tanulmányait itészetrel kezd.

A reáliai tekintetében a tanulmány a görög és a római istenészetrel kezdendő, mivel a vallás mindenekfelett föltételezi valamely nép életét és ez vallása ismerete nélkül sokszor meg sem érthető.

Szoros kapcsolatban áll vele a bölesészet, melynek kutatása szinte szükséges.

Ez után következő reáitanulmány a történelem; a politikai történelem lelke az alkotmánytörténet; de époly szükséges a műveltségi — bezárolag az irodalmi történelem.

Tudós legyen tehát a tanár; felette tudóssá nem válhatik, különben felednie kellene, hogy tanfőrfő.

De ha tudós, az illemi műveltség hiányát szívesen megboesátják neki.

Utálatos azonban, ha a tanár durvasággal és faragatlansággal tud valamit és azt ősi derekségnek tartja.

A tanár hivatalában.

A tanár csak vizsgálat után nyerhessen tanárszéket és ne lopózhasson be valamely tanári hivatalba.

A tanárjelölteket korunkban nagyobb aggodalom kíséri a vizsgálatokhoz, mint bármely más korban ezélt.

A vizsgálatok, igaz, ma szigorúbbak, mint voltak ezélt, de azért nem túlszigorúak.

A tanári pályára készülőnek lelkesmeretes tanulmányozáshoz kelle már mint tanulónak szoknia; és a ki hozzászokott, ne aggódjék a vizsgálat felett.

Az idő felhasználásának mesterségét azonban tanulni kell.

A tanárvizsgálatnál a legkisebb igazságtalanság is kerülendő; mert, miként fogja az igazságtalannul képesített tanár osztályától a hazugságot és a csalást távolartani?

A vizsgálatnál kellék jó lelkesmeret és ártatlanság. A sikertült vizsgálat után következik a várakozás ideje; de a derék képzettségű egyén

Adva	Tartva
90.—	90.25
115.—	115.50
103.25	103.50
94.25	94.75
92.75	93.25
—	—
99.—	99.50
—	—
82.50	83.—
81.—	81.50
99.—	99.—
—	—
102.90	103.10
120.30	123.50
49.05	49.10
5.85	5.86
9.86	9.87
182.—	183.—
121.—	121.03

Ezen utalványra fizet az előmutatónak a magyar állami pénztár öt forintot pengő pénzben.

S ezt előre tudnók, hogy nem így van. Nagyobb bajok kikerülése végett, míg sikerül valamiképp kibontakozni a létező bajból, meg lehet ezt tűrni rég létező banknál, minő a forgásban lévő pénzjegy, de utat ily alapon indítani — nem lehet.

De ha impracticusnak tartjuk a volt pénzügyminiszter tanácsát a pénz előteremtésére nézve, mit kell még mondanunk közlekedési számításaira.

Azt állítja ő, hogy, kilométerkint (1/4 rész mföld) 2 centime vitelbér egy mázsára számítva, bizony nem nagy jövedelmet ígér (ha ugyan ígér valamit).

Sehol Európában ily bér nem existál nyers terményeknél vagy tömeges szállítványi tárgyaknál.

Ez ténnyé per mázsa és mértföld 16 centime = 6 1/10 új krajczárt, holott nálunk a legmagasabb bér 1 1/2 kr. Így számít ki Kossuth a Dunától Fiumeig 51 mföldre egy mázsa után vitelbért 8 frank 16 centimet. A mai vitelbér a déli vaspályán 51 mföldre gabnánál egy mázsáért nem egészen 36 új kr. azaz mföld és mázsáknál nem 16 centime, hanem 3/10 kr. azaz kilométerkint 2/100 centime.

Ha azon szállítást nézzük számíthatnánk nálunk a vaspályák, a mi mellett Kossuth kevés jövedelmet ígér, azaz mázsa és mértföldenkint 16 centimet vagy 6 1/10 krt, akkor soha sem vinne egyetlen font szállítványt a vaspálya Ennyi ár tengelyen is drága nálunk.

A mostani pénzügyminiszter tarifái bizonyosan nyers terményeinknél nem haladnak meg 1 krt per mázsa s mföld, s igen jól tudja, hogy magyarországi vaspályáknak ez időben nemcsak jövedelmet hozni nem szabad, de a kamatfedezést sem viselhetik el a nélkül, hogy a forgalmat lehetlenné ne tegyék.

Azért mi nem tudjuk, honnan vette Kossuth azon feltevést, hogy a mostani pénzügyminiszter azt mondja a nemzetnek: „hogy a vasut és csatorna majd fedezi az évi kamatfizetést; még felül is marad.”

Lónyay pénzügyminiszter sokkal értelmesebb pénzügyér ügyesebb közigazda, hogysen ilyet mondjon, de közönsége is sokkal inkább ismeri a közlekedési viszonyokat, hogysen neki ilyeket el lehessen mondani.

Ennél már tovább vagyunk s rég tovább voltunk, sokan még a kamatlan bankó aranykorában is.

Azt már Magyarországon a gyermek is tudja, hogy az volna kereskedelmünk, mezőiparunk legnagyobb ellensége, ki a vaspálya biztos jövedelmezését akarná.

Beszélt azonban Lónyay pénzügyminiszter roppant nyereségeiről a vaspályák kiépítése által, de ezen nyereségeket el sorolá, s ez nem a bevételekben áll, de a vagyon értékének kiszámíthatlan emelkedésében.

A mostani pénzügyminiszter sokkal jobban ismeri a fennálló vaspályák mai jövedelmezésének állapotát az országban, hogysen azt hitette volna, vagy éppen ígértet tett volna, hogy az építendő vaspályák fedezhetik magokat s tán még jövedelmet is hozhatnak.

De az újabb iskola embereinek számítása az államvállalkozásoknál, nem a bevételek kiadás arithmetikai összehasonlításán alapszik, hanem egészen más calculuson, melynek statistica az alapja s ép úgy áll ahhoz, mint a politica számtan a közönséges négy specieshez, Kossuth sokszorozása a Lónyay számításához.

Végre van még a két idő pénzügyminisztere közt egy lényeges különbség.

A mélyebben látók 1848-ban is belátták, hogy bizonyos állapont megnyerése után leginkább — tán egyedül — a pénzügyminiszter kezében van a Pandora-szelence. Magartartása a pénzügyminiszternek kibékíthet, vagy összeveszithet szomszédainkkal. Akkor béke vagy háború, most a kibékülés felbomlása vagy szilárdulása a pénzügyminiszter kezében van.

Miként lett Kossuth keze által az 1848-ból 1849, azt a történelem dolga felderíteni, nem is lesz nehéz feladat.

Most is ki lehet mutatni, hogy a kibékülés megszilárdulása ezen alapon hazánk önállóságának kifejlése, ha események megátolnák is, de nem a mostani pénzügyminiszteren mulik.

Egészen más az utja a pénzügyminiszternek, ki forradalomra, más, ki a kibékülés megszilárdulására dolgozik; mint utjuk ugy arithmeticajuk, és ugy rendszabályaik sem egyezhetnek.

Pozsony, november 17.

Nem mindig az késik el, a ki hátra marad. Önök neheztelhetnek s mondják: tarde post festa etc. Ne tegyék. A pozsonyi dóm-ünnepély hat nap mulva is az marad, a mi az ünnep reggelén volt: érdekes.

Midőn a középkori műépítészeti iránti lelkesedés, sajtó és művészet terén, már nagy számú pro-selytákat szerzett s értéke oly agióra emelkedett, hogy közügyelmét mi sem nyelhetett, ha csak nem volt fekete, csúszos göth, romszerű, s eredetét leg-alább is a 12 dik századik vissza nem vihettük — ekkor egy nemes keblű pap, a pozsonyi főegyházi plébános, nyugtalan éjekelet aludt.

Lelkét egy gondolat vette üzőbe; nappal ez volt élete, éjjel álma. Keblét a gondolat erősebbé tette.

Egy este, érdekes társaságot látunk szobáiban. Ha a dohányfüst olykor elcsúszik a lámpák fényénél, grófokat, főtiszteket, tekintélyes polgárokat, közférákat látunk a lelkes prépost körül. A társaság zajtalan, de nem levert. Arcok, szemek kedvet, hűmört szikráznak.

Mindenki maga elé néz, figyel. Az asztalközépen ezüst tálcán nagy összeg pénz áll. Néha néha egy hang szólal, erős kezek valamint az asztalhoz vernek, terez, quart, banque bank riad egymás után, mint violín skála, pillanatnyi csend, melyben a szív dobbanását hallod — utána kitörő kaezaj.

Kártyáznak. A ki nyer, szenvedély nem izgatja öröme arcazt. A vesztes nem káromkodik. A pénz egy külön kasszába megy s ott marad. Ez évek óta így tart. A társaság folyton játszik, a pénz folyton szaporodik.

Mi ezétra? Megmondom. Bizonyos számú férfiak egyetbe állanak s magukat: dó megye le- nek nevezik el. Utaznak, leveleznek, terveket hoznak. Építésznek, szobrászoknak, festésznek látogatják Pozsonyt.

A kártyajáték tetemes pénzüsszeget gyűjtött már össze. Nagy szívű adakozók azt szaporíták.

Egy szép napon állások emeltek a dóm szentélyében. A falakat vakarják, tisztogatják. Az oltárt szétszedik. Tömegekben látogattja a néző közönség a munkát s bámulja a gyönyörű köfalat, melyet kontár kezek betataroztak.

Az ablakkeretbe gyönyörű üvegfestmények helyeztetnek, melyek izlésre felülmúlják a milánói ablakokat; pompás faragványu stallumok rakatnak el a szőnyegszerű talajon. A boltozat festményei leleplezvék, s méltók a bámulatra.

A dóm szentélye kész, azt fel kell szentelni. Az ország Herezeg-Prímása e hó 10-én diadalmak között vonult be Pozsony utcaiban. Virág, öröm him-zette utját. Másnap, megható szertartások között aratá fel az új oltárt Isten szolgálatára.

Ez a pozsonyi dóm újításának története.

E dóm, egyedüli vigasza lón Pozsonynak, azon történelmi veszteségek után, melyeket a királyi koronázásoknak az ország fővárosába való áttétele miatt szenvedett. Mennyi dícsőség homályosult el egyszerre e város felett, mely most multjának egyik legnagyobb emlékéből diadaloszlopot emel a szeretett hazának! E dóm új fénye, symboluna az emelkedő hazának, mely bajiából, nyomorából kibontakozik mint phoenix; s az új alkotások, a haladás vívmányai, egyesítő kapcsot találnak a vallás eszméiben, melynek ragyogó temp'omot emelnek, hogy annak oltára előtt áldásra borulhassanak!

Kinevezett vagy választott bírák?

II

Soroljuk elő mindkét rendszer előnyeit és hátrányait, (főltéve, hogy a választott bírák is elmozdíthatlanok), s itéljük ne egyedül hajlam, hanem összehasonlítás után.

- 1) politikai,
 - 2) ezelszerítési szempontból.
- Politikai szempontból a kinevezett bírák rendszere mi előnyt nem nyújtana sem a nemzetnek sem a felelős parlamentáris kormányknak, mert az által, hogy az utóbbi nevezé ki a municipális bírákat csak felelősége növekednék; csak a bürokrácia- és nem felelős kormányra lehet kívánatos, hogy az országban minden hivatal a kormány kinevezésétől függjön.

Ellenben a választott bírák intézménye felő hajlik a szempontból az előnyök egész sulya; a minők: a municipiumok egyik sarkkövének, a választási jognak, megőrzése, védbástya a bürokrácia ellen, a bíró függetlensége a kormánytól. stb.

S vajjon mit képesek felmutatni ezek ellenében politikai szempontból a bürokrácia pártolói?

Azon elcsépelte állítást: hogy a tisztválasztási intézmény elavult, középkori intézmény; hogy az ily mozgalmak csak zavart és rendtelenséget idéznek elő; hogy a tisztviselők választása a modern civilizált államokban nem divatozik, s mindenütt kinevezett bírákra bizatik az igazság-szolgáltatás.

De hát miért nem bízzák bizonyos civilizált nemzetek a bünvádi, sajtó és egyéb politikai vét-segeknek az eldöntést a kormány által kinevezett bírákra? hanem oly független, tiszta jellemű fér-

fiakra, kik sors által jelöltetnek ki a fontos tiszt-ségre, pedig a jury szintén középkori intézmény, csak hogy új alakban jött ismét divatba.

Sőt még Anglia példájával is szeretném mystificálni a járatanokat és könnyen hívőket.

Ime Anglia legszabadabb monarchia Európában, bir pártatlan (selfgovernment) önkormányzati joggal s még is a kormány illetőleg a király nevezi ki a hivatalnoki kart!

Igen, csak hogy ott van a pártatlan békebírói intézmény (justice of peace) mely a bürokratikusszellem és számanak terjedését ellenőrzi.

E békebírákat a király nevezi ugyan ki a megyékben és községekben, de hogyan?

1 szőr A békebíró nem fizetéses hivatal, hanem becsületbeli tiszttség fizetése nélkül: ergo független a kormánytól.

2 szor a békebírákat sem nevezi ki a kormány pártfogoltjai közül, mert a király e tisztiségre csak oly egyént nevez ki, kit az illető megyei vagy községi főbékebíró, vagy megyei békebírói bizottságnak (commission of peace) a legérdemesbek és képzetebbek közül ajánl.

Az ily intézmény mellett, melynél fogva az angol arisztokratia és birtokosság (lauded gentry) s a megyei és községi bíráskodás, kormányzat és rendőrség nagy részét ingyen, tiszteletből elvállalja, természetesen eltörpül a fizetett bürokrácia száma és befolyása, ott a választott bírák intézménye az önkormányzati rendszerben fölsősleges.

Sok analogiát találunk az Angol békebírói intézmény és a mi régi táblabírói rendszerünk közt; csak hogy az angol békebírói intézménynek demokratikusabb s nemesebb az irányra és sokkal ezelszerűbb oly gazdag országban, mint Angolország.

A békebírák száma Angolországban a megyékben és városokban 20,000 25,000-re megy. Képzhetni, minő jótékony hatású a nép szabadságára nézve oly kerületi igazgatás, bíráskodás és rendőrség, mely a megyék és községek ismert, előkelő és független férfiai által kezelteik.

Oly igazságszolgáltatás és rendőrség az, mely ment az önkény, kicsindes eszközök és üldözéstől, ment minden kénkedés és feladasi vágytól függetlenül, egyedül a törvényhez tartja magát.

De e békebírói intézményről mélyen hallgat a bürokrácia; természetes, a kinek a tisztválasztás sem tetszik, mert saját kedves mélyének érdeke forog kérdésben, — annak a háta borsózik az ingyenes hivatalból.

Magyarországnak ugyan az angol féle békebírói intézményre nincs szüksége, — de nem is hozhatni be finanziaális szempontból, vagy is inkább szegénység szempontjából, mert hol találunk ez időben ingyen tisztviselőket.

Azért tartuk meg, a mi van, a nép által választott bírák rendszerét ezelszerű átalakítással, — minő az, hogy az egyszer választott bíró újabb tisztujtás alá nem kerül, ha csak nem előléptetés miatt stb.

De vizsgáljuk meg e kérdést ezelszerítés szempontjából P. I.

A Duna torkolata.

A folyamok a közlekedési eszközök közül majdnem kizárólag a természet által állítottak elő; az ember legfeljebb az itt-ott emelkedő gátokat hártja el, a természetől elhanyagolt partokat erősíti, a kanyargós folyam menetét szabályozza.

Hazánk azon szerencsés körülményben része sül, hogy egész hosszán Európá egyik legnagyobb folyója által mosatik; a Duna Donauwörthtől kezdve, hol gőzhajók már járhatnak, — a fekete tengerig 346 mérföldnyi; 346 mérföldre tehát egy hatalmas folyam kínálja horderejét, 346 mérföldre szolgáltatja a természet, ugy szőlván, ingyen a leg-pompásabb közlekedési eszközt.

A mi a Duna jelentőségét még inkább emeli, az igen kiterjedt folyamvidéke; a sok mellékfolyó s maga a Duna hossza e folyamvidéket 14,630 mföldre terjesztik s így, ha még azon, változatos gazdagsággal díszekvő tartományokat tekintjük, melyeken e hatalmas folyó átkanyarodik; ha tekintjük, hogy egyrészt az iparban már jól előhaladt német tartományokon, a földművelésben virágozó Magyarországon, a természet adományaival dúsan ellátott Törökországon át fut a fekete tengerbe: úgy e közlekedési eszköznek az európai méveltiségre leendő behatása azonnal szembetűnik.

S e nagy s Európára tán legfontosabb folyamunk majdnem fele része Magyarországon halad végig, s nekünk, magyaroknak, nemcsak saját szülőföldünkön nyújt igen oleső közlekedést, hanem a világ-forgalomra is utat nyit.

Az osztrák hercegségben a Duna Passától kezdve a két hercegséget (felső és alsó Ausztriát) a közepén áthatítván, 49 mföldnyi utat tesz hátra; most már elhagyva Ausztriát, Dévénynél hazánkba lép s Orsováig 127 mföldnyi hosszúságban a Duna magyar folyam, s így épen legszebb folyásában épen a folyó dereka hazánkat metszi ketté, hazánknak nyújtja a legnagyobb szolgálatot.

Az a Duna, mint közlekedési eszköz, nem ment a sokoldalú hiányoktól; a természet megette ugyan a magáét, de az itt emelkedő gátok, szirtek, homoktölutások, lapályos partok stb. az emberi kezek által még el nem hártattak.

Dunánkon a közlekedés még sokféle gátokra talál. Nem említve itt az első szab. cs. kir. Duna-gőzhajózási társaság monopolisticus állását, melynek kártékony behatásait összes forgalmi és nemzetgazdasági életünkre legközelebb kimutatni szándékunk, ott az a sok sziget és zátony Pozsony és Gönyő közt, itt a folyó annyira elágazódik a nagy esés és homokos ágya miatt, hogy a hajózásgyakran (főleg igen terhelt hajókkal) teljes lehetetlen; ott vannak az Orsován túl emelkedő szirtek, ott a Vaskapu, s habár az utóbbi akadályok már hazánk földén kívül vannak, a forgalomra, főleg pedig kereskedésünkre még keleten elég támpontot talál, nagy gátul szolgálnak.

A világhereskedésre azonban a legnagyobb akadály a Duna torkolata, mely a tenger-áramlat által folyvást elhomokosodván, a hajókra nézve ritkán elegendő mély, s épen a tengerből veszi; a Duna három torkolatban ömlik be a fekete tengerbe; a Szent-György-torkolat 2000 széles és 24 - 40 láb mély, s a legnagyobb kiömlés, kisebb a Sulina torkolat, a Kilia pedig csak 5—6 láb mély.

E három torkolat csakis kellő szabályozás, illetőleg átépítés mellett használható fel rendszeresen, és csak, ha a kellő véd és gátmunkálatok végezlesznek víve, csak akkor számíthatunk arra, hogy Budapestén angol s francia lobogókat látunk lebegni, hogy fővárosunkba a világ minden népe tudul, szóval, hogy a Duna nagyszerű hivatását, mint világforgalmi eszköz, betöltendi.

Midőn körülbelül egy évtized előtt Sebastopol az egyesült angol s francia sereg kezébe esett, midőn Oroszország terjeszkedő vágyának Európában gátot vetettek: akkor összes forgalmi viszonyainkra nagy jelentőségű pillanat tűnt fel; a Duna torkolata elvétezt Oroszországtól s Törökországnak adatott át; azonban az 1856-ik párisi békekötés az összes Dunára s torkolatjára a szabadhajózást elvételte.

De mit ért volna ez intézkedés? s mit ért, a Duna torkolatát szabadá tenni, ha a torkolat nem tétetik hajózhatóvá?

Erről is gondolt odott a párisi békekötés, egy bizottságot rendelt ki, melynek feladatává tette a torkolat szabályozását s az erre vonatkozó szükséges építések eszközését.

E bizottság 1865 ben befejezte munkálatait s e napokban becsátotta közreműködése eredményét, mindent adatokkal támogatva, a szükséges térképeket s rajzokat mellékelte.

E jelentésből hajózásunak érdeklő következő adatokat vonjuk ki.

A bizottság a Sulina-torkolatot látta legezélszerítettnék a kereskedelemre, s ennélfogva ennek medrét javította, s ennek partját látta el a kellő erődítvényekkel.

Ezen javításoknak eredménye igen üdvös volt. Ugyanis előbb a Sulina-torkolat sekélysege miatt a hajózást igen meg volt drágítva, egy 170 tonnás hajónál a hajózási költségek 2788 francra (11,1.520 fra) rugtak, ellenkezőleg jelenleg ugyanazon hajó, ugyanazon teherrel csak 385 fr. 80 cent. (=154 frt. 32 kr.)

Mielőtt a torkolat kellelőg kijavítva nem volt, s míg a torkolat mélysége átlag 10 lábra rugott, azon hajó, mely 100 tonnával volt terhelve, csak úgy mehetett át a torkolon, ha terhének sulyjából 200 constantinápolyi kilót (1 constantinápolyi kilo = 37 litres galvónával) egy 200 tonnával terhelt, ha terhéből 3400 kilót, egy 300 tonnával, ha 6200 k. s egy 400 tonnás, ha 10700 kilót leszállított, azaz ha a hajó többszöri fel- s lerakodásnak vetette magát alá.

Már most képzeljük azt a sok időt, melyet a fel- s illetőleg a lerakodás igénybe vesz, s elképzelhetjük, mily hátránnyal volt egybekötve a hajózás azelőtt a Sulina-torkolon. Most a Sulina-torkolat szabályozása óta ezen hajók mind átmehetnek a torkolon anélkül, hogy teherkönyebbitésre szorulnának.

Azon hajók, melyek a folyás ellen jönnek, azok jelenleg is még részben kiüritést igényelnek a Sulina egyes zátonyain; de az a múltétnél jelenleg előforduló költségek és munkálatok alig hasonlíthatók egybe az azelőttiekkel, melyek különösen azáltal okoztattak, hogy a Sulina révpártja nem volt eléggé védve.

A Sulina-torkolatnál foganatba vett építkezések folytán a torkolat ez idő szerint 3 lábbal mélyebb mint volt 1858 előtt.

Ezenkívül sok igen nagy hajó most már rakományát a Sulina-torkolatban veszi fel, mert e torkolat mélysége már most e tekintetben is előnyül szolgál.

Az ekkép eszközölt rakományok évről évre

emelkednek; rugtak, holott Dunán a fekete ságének egy hajókra.

A Sulina-san élénkülő 1853—1859-ig torkolatjavítás kinti kiviteli á ezután követk nára emelked

Sőt a Sul-torkolat szabá- ugy hogy mi- szenvedett a- csak a hajók- Érdekes e rés- a hajó

év	
1855	
1856	
1857	
1858	
1859	
1860	
1861	
1862	
1863	
1864	
1865	

A Sulina- ritása, a mi 2 lábbal va- arany vagyis és 1861. aug-

De már- vező behatás

Az edd- rendőség e- nai hajózá- főkép a tele- szállottak: s Braila és t- ternél (= 2

E körü- hogy dacár- eddig nem s- biztosítási p- szállítási kö-

Az edd- sziget igé- sakor Török- jelenték, ho- szág forgal- szükséges k- gadatván,

1857, 1858- 316975 ara- előlegezett- Azonban 1-

zása megsz- látta magá- jó előreha- szerezze me-

Szere- építkezése- folyó mély- kevésbbé- joggal köv-

Ez esz- kezdve, id- pedig, a m- s ezen ille- egész tork-

Mily- világheres- közepén n- lőtte emel- nélkül has-

E por- habár e- fekszenek- verain áll- hivatva a- sok kezdé-

galmi vis- elhárítása

A né- a termész- tettünk, k- kenységne- gyakorlat- a nagy k- tényezők

A mi- volt, nem- séggel, s- sággal.

Ha a- ges egész

A né- a termész- tettünk, k- kenységne- gyakorlat- a nagy k- tényezők

A mi- volt, nem- séggel, s- sággal.

Ha a- ges egész

ési eszköz, nem
rmezet megte
ló gátak, szirtek,
k stb. az emberi
sokféle gátokra
ab. cs. kir. Duna
us állását, mely
forgalmi és nem-
b kimutatni szá-
ony Pozsony és
ágazódik a nagy
a hajózás gyak-
teljes lehetetlen;
edő szirtek, ott a
lyok már hazánk
f, főleg pedig ke-
támpontot talál,
n a legnagyobb
a tenger-áramlat
ajókra nézve rit-
rből vagy a ten-
etlenné teszi; a
be a fekete ten-
200 széles és
kijűlés, kisebb a
k 5-6 láb mély.
elő szabályozás,
át fel rendezes,
kálátok véghez
atunk arra, hogy
gátakat látunk le-
minden népe töl-
hivatását, mint
előtt Sebastopol
gy kezébe esett,
gyának Európá-
forgalmi visz-
tatt tnt fel; a
szágtól s Török-
z 1856-ik párisi
latjára a szabad-
rországnban nem-
ly nemzetbeliek
ak, s mi magya-
zba, el Törökör-
ngerre, egy parti
et e tekintetben.
dés? mit ért, a
a a torkolat nem
békéketés, egy
adatává tette a
matkozó szükse-
e munkálatait s
lése eredményét,
szükséges térké-
deklő következő
ot látta legezél-
nélfogva ennek
látta el a kellő
igen ltvős volt,
ekélyisége miatt
egy 170 tonnás
anera (11,1520
nyanazon hajó,
cent. (=154 frt.
avítva nem volt,
0 lábra rugott,
t terhelve, csak
rhének súlyjából
atinápolyi kilo=
ával terhelt, ha
ával, ha 6200 k.
t leszállított,
erakodásnak ve-
k időt, melyet a
e vesz, s elkép-
gybekötvőre a ha-
Most a Sulina-
jók mind átme-
y teherkőnyeb-
s ellen jönnek,
üritést igényel-
az a míténél
munkálatok alig
kel, melyek kül-
Sulina révpártja
ba vett építkezé-
zerint 3 lábbal
most már rako-
i fel, mert e tor-
tetben is előnyül
nyok évről évre

emelkednek; 1861-ben még csak 18,000 tonnára
rugtak, holott 1867-ben 156,500 tonnára, s így a
Dunán a fekete tengerbe szállított áruk összes-
ségének egy negyede a torkolaton rakatik fel a
hajókra.

A Sulina-torkolat mélyebbé való ásítása gyor-
san élénkülő hajómozgalommal járt karöltve, így
1853-1859-ig, — tehát azon időszakban midőn a
torkolatjavítás még nem eszközöltetett, — az éven-
kinti kiviteli átlag 326,500 tonnára agut, míg az
ezután következett 6 évben az átlag 497,700 ton-
nára emelkedik.

Sőt a Sulina partjain történő hajótörések is a
torkolat szabályozása után tetemesen gyérülnek,
ugy hogy míg 1855-ben az összes hajók 0-61 %
szemvenedett a Sulinán hajótörést, addig 1867-ben
csak a hajók 0-02%, tehát az arány igen nagy.
Érdekes e részben következő táblázat:

év	száma	%
1855	36	2928
1856	26	2210
1857	18	1938
1858	10	2508
1859	22	2704
1860	16	3491
1861	12	3084
1862	14	3015
1863	6	3099
1864	4	3448
1865	7	2676

A Sulina két oldalról gátok közé leendő szor-
ritása, a mi által 6-8 évre a viznek legalább is
2 lábbal való mélyedése előzetesít, 178,000
arany vagyis körülbelül 2100000 frankba került
és 1861. augusztus hóban foganatosított.

De már e munka kezdeténél a hajózásra ked-
vező behatás m tatkozott.

Az eddig létesített munkálatok a jó hajózási
rendőrség egyébiránt igen nagy nyereség az aldu-
nai hajózásra nézve, mert ez által a hajózás, de
főképp a teherszállítás költségei tetemesen alább-
szállottak: úgy hogy a szállítási bér Galatz, vagy
Braila és az angol kikötők közt minden quar-
ternél (= 290 litres) 3 shillinggel olcsóbbak, mi
egy tonnánál 1 font sterlingnyi csökkenést tesz.

E körülmény mellett a bizottság azt ajánlja,
hogy daczára a szállítás kisebb veszélyének mind-
elddig nem sikerült a biztosító társulatokat olcsóbb
biztosítási praemiumokra bírni, s így e részben a
szállítási költségek még mindig igen magasak.

Az eddig előadott munkálatok igen nagy ösz-
szegzet igényeltek, de már a párisi béke alkudozó-
sakor Törökország meghatalmazottjai többször ki-
jelenték, hogy a magas porta kész ezen Törökör-
szág forgalmára is nagy jelentőségű vállalathoz a
szükséges költségeket előlegezni. Ez ajánlat elfo-
gadtván, a török kormány ígéretéhez képest
1857, 1858, 1859 sőt részben 1860-ban is még
316975 arany vagyis 3740300 franknyi összeget
előlegezett s fizettetett ki az európai bizottságnak.
Azonban 1860-ban az előlegek további utalványo-
zása megszünttetett s a bizottság azon alternatívba
látta magát helyezve, vagy hogy félbehagyja a már
jó előrehaladt munkálatot, vagy hogy saját maga
szerezze meg a szükséges pénzközeget.

Szerencsére a Sulina-torkolatnál eszközölt
építkezések már annyira előre haladtak, hogy a
folyó mélyedése nagyobb s cvvel együtt a hajózás
kevésbbé veszélyessé lett s így hajózási illetéket
joggal követelni lehetett.

Ez eszközözhz nyult a bizottság 1860 sept. 1-től
kezdve, ideiglenes illetéki taksákat vetett ki, még
pedig, a mennyire lehetséges, alacsony tételekkel;
s ezen illetékek segítségével állított helyre az
egész torkolat s tartatik jelenleg is jó karban.

Mily behatású leend a Dunatorkolat az összes
világkereskedésre, csak akkor tünik fel, ha a Duna
középen még mindig fennálló Vaskapú s a körül-
ötte emelkedő szirtek ledőlnek s a Dunát veszély
nélkül hasíthatják a gőzösök.

E pontra kell majd figyelmünket fordítanunk s
habár e szirtek tulajdonképen Törökországban
fekszenek, s azoknak elmozdítása valamennyi sou-
verain állam előnyére szolgál, hazánk vagyon
hivatva a kezdeményezést, illetőleg a tárgyalá-
sok kezdetét magára vállalni, mert hazánk for-
galmi viszonyai kívánják a legelőtöbben e gátok
elbárítását.

Népszerű tudományos irodalom.

II.

A német-, angol- és francia irány, melyeket
a természet-bölcselethez egymástól megkülönböz-
tettünk, képezik vázát azon összes irodalmi tev-
kenységnek, mely a tudományok elméleti és
gyakorlati vívmányait a tudós világ szűk köréből
a nagy közönség tudatába, az általános műveltségi
tényezők sorába átvinni törekszik.

A mint már rövid vázlatunkból is kivehető
volt, nem mind a három irány bir egyenlő jelentő-
séggel, szeretnők mondani, egyenlő jogosult-
sággal.

Ha a népszerű irodalom füladatát mint egész-
ségét tekintjük, kénytelenek vagyunk az

ügynevezett francia irányt a szellemi élet ez
egészsége fája beteges, fattyú kinövésének tartani.

A világon mindenben a háromság elve ural-
kodik.

Igy látjuk azt valósulva a tevékeny szellem-
élet azon ágában is, melyről épen szólunk.

A német és angol természetbölcselet a ter-
mészetleírással együttvéve, képezik e teljes há-
romságot.

Mig t. i. a természetleírás az anyagvilág tüne-
ményeit tisztán tárgyilag s szempontból fogja föl
és ismerteti meg: addig a német természetbölcselet
a tárgyilagosságot a belső szellemi élet alanyi-
ságába vivén át, annak az eszmékben való tükröz-
zetét tárgyalja.

E két egyenesen ellentett iránynak magasabb
fokú egyesülését találjuk az angol természetbölc-
seletben, mely az elsőnek tárgyilagosságát a máso-
dik alanyisága által legbensőbbben áthatottan tü-
neti elébünk.

A francia iránynak ninesen határozott jel-
leme. Általa sem eszméink, sem az anyagvilág
tárgyilagosságaival való nézeteink nem tisztu-
lnak, látkörünk semmi tekintetben sem tágul.

Messzi vezetne azonban bennünket, ha mind-
ezen irányok tizetes fejtegetésébe akarnánk bo-
csátkozni.

Legyen elég, hogy most azon főbb szempontok-
kat igyekeztünk kijelölni, melyekből azok tekin-
tendők.

Nem lesz tán egész érdektelen, ha elmélkedé-
seink záradékául röviden szólunk még egy angol
természetbölcseleti téméről, mely a legújabb
időben érven el harmadik kiadását, a külföldön
általános érdekeltséget ébresztett.

Ez Grovenak egy munkája a természeti erők
kölesönhatásáról.*)

Az angol irányhoz híven, szerző nem bibelődik
a metaphysikai fogalmakkal, hanem csupán az
érzéki világ jelenségeivel foglalkozik.

A mozgás, melegség, villanyosság, világosság
delejesség és vegyrokonság képezik szemlélődési-
nek tárgyát.

Ezeknek egymáshoz való viszonyát igyekszik
földeríteni s az összhalmazott tényadatokból elmé-
leti okoskodás útján megállapítani.

A kutatás kitűzött célja mindig döntő befo-
lyást gyakorol annak módjára és eredményeire.

A hasznosság elv volt már a legrégibb idők-
óta minden törekvéseknek főirányadója s a csilla-
gászat és gépészet nem kis mértékben elégtük
azt ki.

De midőn a természettudományokat a tudás-
vágy tiszta ösztönéből s azon hatalom miatt kezd-
ték művelni, melyet azok a velük foglalkozóknak
kölesönöznek, azóta sokan azt remélték, hogy egy-
kor egy végezzel lesz elérhető, az ismeretek korlát-
lan mértéke, mely a természet titkai fölött való
teljes uralmat fogná az embernek biztosítani.

S midőn ily úton valódi eredményekhez nem
juthattak, ábrándos speculációkban kerestek éret-
tük kárpótást Grove valódi angol gondolatirány-
nyal visszatér az elhagyott ösvényhez.

Ő háladatlan és ezáltalán fáradságnak tartja
a létezők kutatását s a természeti tudományok
végzéjéül a tények s ezek egymáshoz viszonyai-
nak összehordását és földerítését ismeri el.

Az ember a tünemények alapokait soha sem
ismerheti egész tisztaságukban.

Az ok fogalma bizonyos alárendelt értelemben,
midőn általa a valamely tüneményt megelőző erőt
akarjuk megjelölni, használható ugyan, elvont ér-
telmében azonban mindig elvetendő.

Nines oly természeti működés, melyet vala-
mely más ilyen egyedül okának tekintethénk.

Az egyes tünemények létrehozásánál mindig
több erő működik közre s ép azért mindegyiknek
egyszerre több oka van.

Hogy az okszerítés elvét, hogy magának az ok
szónak használatát megsemm mellőzzük, megsemm
mellőzhetjük, ez leginkább a szokáson s azon egy-
ség szükségén alapul, mely nélkül a gondolatok
kieserése lehetlenné válnék.

Mellőzve itt Grove-nak a tapasztalati tény-
adatok nagy sokasága által támogatott fejtegeté-
seit, röviden csak azon eredményeket akarjuk
fölemlíteni, melyekhez ő azok alapján jutott.

Főtörekvése oda irányul, hogy az anyagvilág
erőinek kölesönösségét kimutassa.

Szerinte a physikai erők, melegség, világos-
ság, villanyosság, delejesség, vegyrokonság és
mozgás mindig kölesönösen függnek egymástól,
úgy, hogy egyik sem tekinthető a másik okának,
sőt a legtöbb esetben hol egyikük nyilatkozik, ott
a többi is megtalálhatjuk.

Igy, ha pl. kénvas dárdany (antimon) villa-
nyossá tétetik, ugyanakkor egyszerre mind a villany-
erő-vonalra függélyes irányban delejesség is válik.

Ezenkívül a villanyerő nagyságához képest
kisebb nagyobb mértékben átmelegül, s ha egy
bizonyos fokot túl villanyoztatik, világítóvá lesz,
kiterjed s így mozgásba jő, végre pedig szétmálk,
tehát bizonyos vegyfolymaton megy keresztül.

*) Német fordításban megjelent Berlinben Springer-
nél ily czim alatt: „Die Wechselwirkung der physischen
Kräfte,“ von W. R. Grove, Mitglied der königlichen
Gesellschaft zu London. Aus dem englischen übersetzt
von Dr. E. v. Ruszdorf.

A természeti erők ezen egykorú föllépését
minden anyagnál tapasztalhatnók, ha ez azoknak
kifejlődésére kedvező állapotban volna, vagy ha
eszközök azoknak föltalálására elég ünömök
volnának.

De Grove még tovább is megy, s azon elmele-
tet állítja föl, hogy a természeti erők mindegyike
bármely másikkal működéséből származhatik.

A legtöbb, talán minden természetjelenség
összefüggésben van valamely másikkal, s a gondol-
kodó szellem nem képes az ily összetartozó tüne-
ményeket egymástól elválasztani.

A mozgást pl. nem vagyunk képesek fölfogni,
de még tán képzeln sem a helyzet viszonyosságá-
nak változása nélkül.

A föld mindaddig állónak tartatott, míg az
égi testekkel való összehasonlítás által viszonyla-
gos állása helyének megváltoztatása föl nem tűnt.

Tévedtek azonban azon természetbuvárok,
kik egy erőnek vagy az erő egy nemének tovább-
fejlődése vagy másikba való átváltozása lehetősé-
géből indultak ki, minden természeti működést az
egységre igyekeztek visszavinni, vagyis azt állitot-
ták, hogy csak egyetlen erő van, mely a töb-
binek alapoka.

S míg némelyek minden változást a termé-
szetben a villanyosságának tulajdonítottak, addig
mások a melegségben vélték ezen öserőt fölismer-
hetni, s. i. t.

Mert ha minden egyes erő képes mind a töb-
bit létrehozni, akkor bizonyára helytelen volna, ha
az egész csoportból egyet akarnánk a többi közül
kiemelve, azok kizárólagos alapokának tekinteni.

A mozgás mindaddig egyenjogúnak tartatott
az anyag egyéb módosulásaival, azaz ép oly erő-
nek, mint pl. a villanyosság, melegség, világos-
ság stb.

De ha szorosan vesszük a dolgot, akkor kény-
telenek vagyunk belátni, hogy az anyag változásai
maguk csak a mozgásnak különböző módosulásai.

A dörzsölés által előidézett durva mozgás pa-
rány mozgásra vagy rezgésre bonthatik föl, mely
a körülményekhez képest melegséget vagy villa-
nyosságot hoz létre.

Ép így a többi módosulások is nem egyebek,
mint az anyagnak bizonyos irányokban eszközölt
mozgásba hozása, vagy az anyag parány-részei
helyzetének módosulása.

De legyen bár helyes vagy helytelen azon föl-
fogás, mely szerint a villanyosság, a világosság,
delejesség a közönséges anyagoknak egyszerű moz-
gása volna, annyi bizonyos, hogy minden ko-
rábbi és mostani elmélet ezt fogadta el alapul.

Meglehet azért, mert a mozgás oly általáno-
san ismert valami, hogy hajlandók vagyunk az
anyag minden módosulását neki tulajdonítani;
meglehet azért, mert tán valóban a mozgás az
egyetlen mód, a mint szellemünk az anyagi tev-
kenységet általában képzelni tudja

A kormány működése.

Kereskedelmi miniszte- rium.

A nyárszakán olvastunk lapjainkban fel-
szólasásokat a kereskedelmi miniszterium helye-
zetéről.

A czég, melyet e miniszterium visel: „földm-
velés ipar és kereskedelem“ tán a legszebb mind-
annyi közt, a szakma leghíradatosb, mert a
közjólét valamennyi factorait magában foglalja, —
de mit bir ezekből valósággal a kereskedelmi mi-
niszterium?

Azonban, noha ily anomáliák s a szakmák
elhelyezésének fonákasága okvetlenül kihát a ko-
mányzás menetére is, most nem akarunk evvel
tíztesen foglalkozni. Eljövend az idő, midőn a
kereskedelmi miniszter nem érendi be a czifra czim
tires zengzetével, de fog akarni az is lenni, minek
nevezetük, s nem pusztá posta főinspector, meg
még Isten tudja mi, csak az nem, mi neve: a ma-
gyarországi földművelés, ipar és kereskedelem ve-
zetője.

Mig ez megtörténék is, lehetne tán némi kö-
vetelésünk a közjólét érdekében.

Mi távol vagyunk attól, hogy mindenért, mi
jobb is lehetne, a kormány ellen akarnánk zugo-
lódni, de azt ki kell mondanunk, hogy parlamen-
táris minisztertől szabad megvárunk, hogy ha
sajtó útján bizonyos fenálló bajokról értesül, azok
orvoslatára némi figyelmet fordítson.

A parlamentáris kormány kiválólag a nyilvá-
nosságra támaszkodik. Annak közegeiből meriti
gyakran értesüléseit, s tevékenységének folyamá-
ról beszéltet gyakran saját közegei által a nagy
közönséghez.

Ezen érintkezés a felelős kormányzat termé-
szetéből folyik, s felette jótékony.

Panaszainkat ma már elmondjuk a lapokban,
az állapotok mostohaságát, a segítség módját ott
mutatjuk ki, azon reményben, hogy a miniszter
némi figyelmet fordít rá, s viszont közegei által
értesül, miszerint intézkedik a baj orvoslására nézve
s ebben legalább megnyugtát.

Sőt a parlamentáris kormány, melynek
népszerűségében áll szilárdasága, nem lehet dicste-
riális titkolózásba burkolózni, ellenkezőleg témé-
nyeinek — mennyiben az érdek mást nem követel,
— a közönség szemei előtt kell lefolyni.

Az interpellatív joga nem egyedül a képviselő
házá, azt a tisztelet korlátai közt a sajtó is gyako-
rolta mindig.

A mult nyáron igen sűrűn olvastunk felszóla-
lásokat a keresk. miniszter urhoz a vasuti tariffák
revisiója végett, s egész kimutatások voltak közzé-
telve a forgalmi viszonyok árszabályzati absurdit-
ásairól.

Meg volt mondva, hogy az árszabályzat rend-
szere egészen a vám természetével bir, ipart teremt
vagy gyilkol. Ki volt mutatva az önkény, mi ma
gyakorlatatik, s annak következményei.

Kiáltó szava volt a pusztában mindez.

Olvastunk enquét-commissiókról a közmunka
miniszteriumban. De eredményekről semmit. A
dolog nem változik, a baj fennáll.

Már midőn az enquét-commissiókat nem a keres-
kedelmi miniszterium kebelében láttuk tartatni
reményeink enyésztek.

Az anomáliák főmesterei a déli vaspályán
vannak, s ha a közönség érdekelt része itt a keres-
kedelmi miniszterium intervenciójától vár némi
eredményt, tán indokolva is van.

Mi is figyelmeztetni bátorokdunk a miniszte-
riumot megdöntetlen számokban, hogy a fümei
vaspálya ügyében intézzen néhány előzetes kérdést;
el a déli vaspályával, mielőtt a fümei kiépítetnek,
mert ez építéssel pórul járunk e nélkül.

Történt-e valami? mit tudhatjuk, ha semmi
említés azóta sem történt.

Pedig szegény — felette szegény ország va-
gyunk, és bármi nagyok legyenek sympathiáink,
de négy vonal közül három olyat építeni, mely, ha
előgondoskodva nines, üzletét is alig fogja fedezni
— igen nagy teher.

Szabadjon ezért e pontra kis figyelmet kér-
nünk

Lapszemle.

Magyar lapok.

A hevesi ügy feletti
igen érdekes képviselőházi viták óta sűrűdnek a
P. Naplóban az országgyűlési tárgyalások fe-
letti resumék vezérezik alakjában.

Óhajtható volna, minél inkább cultívatának
e rovat oly ügyes kézben, mint az vezetve volt
mert a mellett, hogy élénk elmésséggel jellemezve
a szónokokat, igen mulatságos olvasmányt nyujt s
szelidíti a lap komolyságát, tanulságos is, s nem
keveset fog hatni a szónoklat tisztítására s emelé-
sére. Minél elméssbb kérelhetlenséggel bánunk el
a szónokok modorát s érvelését illetőleg, annál több
figyelmet fog magára a szónok fordítani. És ez
igen kívánatos.

Másik vezérezikében a P. Naplónak a
cultusminiszter úr terveiről leltünk biztos tudomást,
mi ha úgy van, megvalljuk, nem csekély álméko-
dást keltett fel bennünk.

Ha valakinek, a cultusminiszternek nem lehet
tudalmán kívül, hogy népevelés kezdemenyézése
hazánkban egészen más tekintetek alá jő, mint
másutt Európában. Ez nálunk sajtószervi földre
talál s a mag nem kelhet ki, hacsak a föld arra
előbb előkészítve nines. Ez sok, nagy és feltéke-
nyen örzött, mélyen gyökerezett intézményeket
érint nálunk, miket amugy per tangentem sarkaik-
ból kiforgatni alig lenne tanácsos.

Azonban a kérdés fontossága nem lapszemle
futólagos tárgyalás alá való, ennek maga helyén
tíztes megbeszélésre kell tért nyitnunk.

A szemléző működésének a nov. 19-ki lapok
egész halmazából leghíradatosabb tért a hon nyit.

Ismét Jókai lép fel benne szokott kedélyes-
ségében, és mikor érzelmeinek szabad feket bocsát,
itt-ott, mintha maga megjéjné az irányon, hova
jutott egy-egy ellenzéki kanyart csinál s halad
tovább előre.

E számban Jókai, Türr altábornagy le-
veleit közölve, maga is megkezdi a honvédelmi
ügy taglalását.

Mi a honvédelmi rendszer behozatalát nálunk
ugy mint másutt európai szükségességnek, létesít-
tését nálunk csak idő kérdésének tekintjük.

Ezen kérdésnek mielőbbi szerencsés megoldá-
sától függ:

- alkotmányunk örökké tartó garantája,
- az ország financiaiális kiütülése,
- a közjólét sebes fejlődése,
- az ország biztosítása minden kultúmadások
ellen,
- magyarország sulya a civilizáció mérlegében,
befolyása a keleti fejlődésekre s minden, de
minden, mi államban értékkel bir.

S Jókai maga, midőn ez ügyről írni kezd,
ugy felmelegszik s oly szépen ír, saját sugallatát
követve, hogy első percében azon gondolat robant
meg, hogy mi is. mint előbbi számában ő, le akar-
tuk ezikkét nyomatni sajátunkká telve. Azonban
következtetéseire lesz némi kis észrevételünk, mert
ezeket, noha kiáltanak előzményeiből, még sem
merte maga elmondani.

Azt állítja — s teljesen igazra van — hogy a
honvédelmi rendszer behozatalát óhajja nálunk,
a miniszterelnök től elkezdve a szélső
oppositióig mindenki.

Sőt a király maga, hadügyminisztere, a laj-

thán inneni és túli kormányok, a kormánypartok eo ipso, még az oppositio is helyesli — így szól:

„Még sem jön létre.”
„Az egész akadály — így mond tovább — csupán kétélélydölge.”

„Az osztrák kormány nem meri a magyar nemzetet önvédelmi képességgel felruházni addig, a míg loyaltásáról tökéletesen meg nincs nyugtatva! s a magyar kormány nem meri a nemzetiségeket harcizépesekké tenni addig, a míg loyaltásukról tökéletesen meg nincs nyugtatva.”

„Ez a megnyugvás pedig hát még eddig a kívánt tökéletesség fokáig nem ment.”

„Hogy nem ment, annak egy részt magunk is vagyunk az okai.”

Lehet-e ennél kedélyesebb s náivabb vallomás az ellenzéki sajtó vezetőjétől? Jót is állhatunk, hogy ha az ellenzék Jókai-i fele emberekből állna, rég elenyészett, tán soha sem támadt volna gyanu a nemzet loyaltásáról. Mert hisz Jókai, s ezt a legkomolyabb őszinteséggel mondjuk, nem enged loyaltásban senkinek, magának akármelyik miniszternek sem, s az ő loyaltása — mi tanúi voltunk — kiállta a tüzpórádot ott, hol ezt vallani igen nehéz lón, s épen annak ellenében állta ki a nehéz próbat, kit most pajtáságból s pártérédekből oltalma alá vesz.

Mi is teljesen osztjuk Jókai indokolását s eleitől fogva hittük, hogy a tökéletesség fokáig nem ment megnyugvás minden esetre nagy befolyást gyakorol a sebesebb fejlődés megátalására.

Az is igaz, hogy ennek magunk vagyunk az okai, mert a Jókai fene gyerekeit engedjük szertintul garázdálkodni.

Mi itt magyarok, igen jól tudjuk, mit érnek ama „fene gyerekek” s mi van hátuk mögött, midőn mindig s mindent beszélnek, s nagy dolgokat mondanak s jisztegetnek vele; de a mit mi tudunk azt nem tudunk mind a Lajthánul is.

S van „fene gyerekek” e garázdálkodásának, mely nekünk úres puffogatás igen komoly oldala is.

Jókai tudja jól s ki jobban, hogy a magyar nemzet 1848. tavaszán minden ábrándaiban kielégítve, nem lelt határt örömeben s megelégedésében.

De akkor is akadtak „fene gyerekek”, kik börtökbe nem férték, utcazi tüntetéseket csináltak, macskazéncéket rögöntöztek s. a. t. eleinte minden ember nevette e gyerekségeket. Átadtak nekünk-fegyvereket s várakat, a törpe minoritás Kossuth által gúnyoltatik ki, s mi lett a vége?

A sok gyerekségnek a legvéresebb háború, mely a birodalmat az örvény szélére jutatta, s nekünk 18 évi szenvedések forrása lón.

És ez történt akkor, mikor a hazában alig volt forradalmi anyag, a külföld egészen barátságos indulattal viseltetett ausztria iránt.

Azt ne hívje Jókai, hogy ő Fgnek s az osztrák kormánynak teljes bizalma ne volna a magyar kormány és országgyűlés sőt a nemzet nagy részének loyaltásához, ez ha így nem volna, alig volnánk a mai helyzetben.

De viseltetik némi gyanuval erejéhez, mert hát előtte az 1848-ki példa, hol oly roppant erő pár hó alatt megtörtetett egy agitator által.

Most is mindent elkövet Jókai kivül saját lapja is, hogy a kormány és többség erejét s tekintélyét az országban megtörje s a pietás örvé alatt a nemzet árnyélate azon agitator felé forduljon, ki kezét annyiszor emel a törp megtörésére.

Fékezze Jókai saját birodalmában saját „fene gyerekeit” s megliassa, mennyivel hamarabb eljutunk azon betetőzéséhez alkotmány ügyünknak, melyen túl nincs — visszalépés többé.

B E L F Ö L D.

Pest megyében most teljes áradattal foly a megyei szónoklás pro és contra. B. Lipthay Béla ő mgának a megye helytartó-főispánjává való kinevezetésével a jobboldali párt újra némi tért nyert s ezt a rendelkezésére álló összes eszközökkel nemcsak elfoglalva tartja, hanem körül néz arra is, hogy ha netán ... De ott

vannak a Nyáriak, Máriasiak, Halász Boldizsárok s Beniczky Lajosok, hogy a villogó szemű Rákóczyt ne is emítsük, — a kik ugyan csak megnépezik a jobb oldali párt minden szárny próbálgatását.

Nézzük az első napi vita lefolyását. A rendes érvényesedésközgyűlés, melyre csak 75 fegy van följegyezve, úgy hogy az ülések legalább is a hó végeig tartanak el. Tehát a közgyűlés nov. 19-ikén bellegyre vonatkozó, vagyis Horvát-s Tórország országos ügyeikre nézve autonom törvényhozást, felelős saját autonom közigazgatást, autonom igazság szolgáltatást, autonom kultus közoktatási orsz. pénzügyi kormányt nyernek. 2) Dalmátia, ha ennek országgyűlése e mellett nyilatkozik, Horvát-s Tórországgal egyesítetni fog. 3) A katonai határ-övidék a horvát s tórországi politikai közigazgatás s igazság szolgáltatással analog szervezetet nyer. 4) Piume Magyarországhoz kebelezetik. 5) A horvát orsz. kormány főnökeké kinevezését, ki az orsz. tisztviselőket előterjeszté, a magyar miniszteriumnak kell ellenjegyeznie. 6) A magyar miniszterium tagja. 6) A sz. István korona-országait illető közös ügyek törvényhozása Pesten székelt. E törvényhozó testületben Horvát s Tórország megfelelő számú képviselők által vesz részt. Ezen ügyeket egy a magyar miniszteriumhoz kinevezett horvát államtitkár kezelé. 7) A dualistikus magyar delegáció Horvát s Tórország megfelelő számú képviselőt választ és pedig vagy a zagrabi országgyűlés, vagy a pesti országgyűlésben levő curiából. — Nagyon korai volna, hogyha e program egyes pontjait már most akarnók boncolgatni, de meg kell jegyeznünk, hogy korainak tartjuk azt is, hogy némely lapok azt mint programot adják ki, a mi az említett értekezletekben csak eszmészerű tárgyait képezhetne határozott megállapodások nélkül, melyek — a tárgy természeténél fogva — nem is történhetek. — Az unio-nista párt közlönye a „Hrvatiski Novine” mind erről még mit sem szól.

Jobboldal megjelenező a kinevezetés köz-hírré tételét, a baloldali tisztellettelen hallgatott s éljen a következő tárgyra takarítta meg.

Ez a képviselőházhöz intézendő felirat javas-lata volt, melyet a nov. 4. diki közgyűlés határozott felterjeszténi a megye s a kormány között fölmé-rült különbségek tárgyában.

A javaslat 4-5 ívre terjedő munka, s a megye főjegyzői, gr. Ráday László s Rákóczy János tollából folyt. Az első baloldali, a másik szélső-baloldali s a közös munka fölön túl baloldali.

Vagy minek is nevezük azon fohászt, mely-lyel e sajtóságu javaslat véget ér, azt a fohászt, melyben arra kéri a képvis. házat, hogy ne engedje a nemzetben meggyökerezni azt a tudatot, hogy a nemzet már mindent elvesztett!

Hogyan? Midőn a nemzetek együtt ül tör-vényhozása, midőn saját nemzeti kormánygyal bir, midőn függetlenül intézkedik legdrágább javai fel-tt s midőn ér arra törekszik, hogy a magyar fegyveres erőit talpra állítsuk, ugyan ki beszélhet akkor ép logikával arról, hogy a nemzet mindent elvesztett?

Pestmegyének imputálják e bohóságot a me-gye főjegyzői s azért, mert a kormány kir. bizost akart kinevezni oly rendelet végrehajtására, mely-nek exequálását a közgyűlés megtagadta.

Az említett fohászhoz hasonló kitételekkel fűzték össze a megyei főjegyzők a közgyűlésnek a megye s kormány közötti különbségek különféle okaira vonatkozó határozatait s ebből áll a javas-lat, melyben a megye a kormány eljárását sére-lemként panaszolja be a képvis. háznak.

E javaslatot a közgyűlés baloldali s szélső baloldali tagjai azonnali tárgyalatni akarták, míg a jobboldaliak azt indítványozták, hogy a javaslatot nyomassák ki, osszák szét s aztán tüzzék ki a tárgyalásra.

Nyáry Pál a jobboldal mellett szót a bal és szélső bal ellen, s végre is elfogadták azt, a mit Nyáry Pál mondott.

Nyáry azért pártolta a jobboldalt, hogy — úgymond — a javaslat minden biztonmányi tag kezébe juttva, mindenkinek legyen alkalma reá észrevételeit megtenni, hogy így ne mondhassák azt, miszerint Pestmegyében mindig csak nehány, vagy — mint mondani szokták — egy ember dönt.

S ennek folytatn elhatározták, hogy külön e javaslat tárgyalásáért decz. 16-án ülést tartanak.

Az ülés másik tárgyát a pénzügyminiszter rendelethe képezte, melyben ismét felhívja a megyét, hogy a fogyasztási adó körül s a jövő évre vonat-kozó szerződésékel a megyei tisztviselők működ-jének közre. A miniszter kijelenti, hogy e szerző-dések csak akkor lesznek érvényesek, ha az országgyűlés az adót megszakítja, de hiába volt minden kijelentés, mert a közgyűlés Rákóczy János s Nyáry Pál egyesült indítványai folytán újabban is azt határozta, hogy megtagadjatik a tisztviselői közreműködés.

A jobb oldal ez ellen hevesen harczolt. Szóltak Tanárky Gedeon, Tóth Lőrincz, Horváth Döme, Darányi, Fáy Béla, Szentkirályi Albert, B. Podma-niczky Frigyes s B. Rodmaniczky Armin, ez utóbbi különösen hangsúlyozván, hogy a tisztviselők köz-reműködését a nép érdeke kívánja meg.

Végre is használn volt minden felszólalás. A baloldali döntött. Nov. 20 dikan ment végre a hely-tartó-főispán-beigatás, miről a legujabbak rova-tában szólnak.

Hont megyében a főispán köze-lőbb életre való helyes tervet, a megyei nép-bank eszméjét, pendité meg. Örömmel halljuk, hogy az eszme sokszoros viszhangra talált, s e té-ren Hont a többi megyének példát ad.

Biharból a néptanító keservesen és méltán panaszkodnak, hogy helyzetük javítására még mi sem történik. Ezt fölemlítve, a kormány-lapok arról biztosítanak, hogy a kultus miniszter a néptanító helyzetére vonatkozólag közelébb tör-vényjavaslatot terjeszt a képvis. ház elé. Ennél sür-gősb teendő a miniszter urnak körülbelül nem is lehet.

— A program Horvát-or-szággal szemközt. A pánszláv jel-lenü lapokban a következő közlést találjuk: b. Rauch és Zsivkovic urak közelebb Pesten időzvé, Deák s b. Eötvös-sel sokszorosán értekeztek a horvát-magyar unio kérdésnek tárgyában. Deák a következő pontokat állia fel: 1) Magyarország elismeri az 1861-diki törvényezik-ket annyiban, a mennyire ez Horvát-s Tórország bellegyre vonatkozik, vagyis Horvát-s Tórország országos ügyeikre nézve autonom törvényhozást, felelős saját autonom közigazgatást, autonom igazság szolgáltatást, autonom kultus közoktatási orsz. pénzügyi kormányt nyernek. 2) Dalmátia, ha ennek országgyűlése e mellett nyilatkozik, Horvát-s Tórországgal egyesítetni fog. 3) A katonai határ-övidék a horvát s tórországi politikai közigazgatás s igazság szolgáltatással analog szervezetet nyer. 4) Piume Magyarországhoz kebelezetik. 5) A horvát orsz. kormány főnökeké kinevezését, ki az orsz. tisztviselőket előterjeszté, a magyar minisz-teriumnak kell ellenjegyeznie. 6) A magyar minisz-terium tagja. 6) A sz. István korona-országait il-lelő közös ügyek törvényhozása Pesten székelt. E törvényhozó testületben Horvát s Tórország megfelelő számú képviselők által vesz részt. Ezen ügyeket egy a magyar miniszteriumhoz kineve-zett horvát államtitkár kezelé. 7) A dualistikus magyar delegáció Horvát s Tórország megfelelő számú képviselőt választ és pedig vagy a zagrabi országgyűlés, vagy a pesti országgyűlésben levő curiából. — Nagyon korai volna, hogyha e program egyes pontjait már most akarnók boncol-gatni, de meg kell jegyeznünk, hogy korainak tartjuk azt is, hogy némely lapok azt mint programot adják ki, a mi az említett értekezletekben csak eszmészerű tárgyait képezhetette határozott megállapodások nélkül, melyek — a tárgy természeténél fogva — nem is történhetek. — Az unio-nista párt közlönye a „Hrvatiski Novine” mind er-ről még mit sem szól.

K Ü L F Ö L D.

III Napoleonnak trónbeszéde, melyel hétfőn, nov. 18-ikán a kamarái megnyitotta, képezi a újabb politikai események egyik fő jelenségét. Tartal-mának lényege ez: A császár kifejti, hogy fontos törvények újabb elintézése és az újabb események öhajtatossá tettek reá nézve, hogy a kamra belátá-sára és közreműködésére támaszkodjék. A Rajna tulsó részén beállott változások tekin-tetésben szabadon el kell fogadnunk és kijelente-nünk, hogy mi nem fogunk a népseg kívánataiból kiinduló változásokba avatkozni mindaddig, míg érdekeink és méltóságunk fenyegetve nincsenek. A világiállás alkalmával nyilatkozó egye-tertsnek tagadhatlan zálogai nem menthetek fel bennünket arról, hogy Franciaországunk hadügyi intézményeit javítsuk. A kormányoknak szoros kö-telezése a körülmenyekről függetlenül követni a haladást mindazon elemekben, melyek az ország hatalmát képezik.

A béke, melyet mindannyian fenn öhajtnak tartani, egy percze veszélyeztetve létszott. Forradalmi mozgalmak fenyegették a pápai államot. Mivel a szeptemberi szerződés nem lett megtartva, kénytelen voltam újra csapatokat küldeni Rómába és a szent széknek hatalmát a benyomulók vissza-utasítása által védeni.

A pápai államban a béke jóformán helye van állitva, és mi rövid időre tehetjük, hogy esa-pataink ismét vissza fognak térni. Ránk nézve ér-vényes a szeptemberi szerződés míg nem áll hely-be más nemzetközi egyezmény. A pápa és Olasz-ország közötti viszony egész Európát érdekli, és mi előnyösek tartjuk e viszonyt legközelebb egy egy értekezleten szabályozni, hogy újabb bonyo-dalmaknak eleje vethessék. — A hatalmak a keleti kérdésben megegyeznek mindnyájan két főpont ban, t. i. Törökország területi épességének fenntar-tásában és keresztények sorsának javításában. — E szerint a külső politika nem áll utunkban, hogy minden gondunkat belső javításoknak szenteljük. Ezen üls kiválon azon törvények tárgyalá-sával fog foglalkozni, melyekben én januárban tettem a kezdeményezést.

Az előterjesztett törvények elfogadása az ország nagyságára és gazdságára fog vezetni; én részéről, legyenek meggyőződve, szilárdan fenn fogom tartani e reám bizott kormányhatalmat, és jövőbe helyezett reményemet és bátorságot nem fogják megigatni akadályok és jogtalan el-lenállások.

— A konferenzia kérdése lassan halad előre és minden lépés, melyet tesz egy egy lépés az ügy dugába döntéséhez. A nagy hatalmak — már Ausztria is — alig valószínűl feltételekhez kezdik megjelenésüket kötni, a kishatalmak pedig vala-mennyi nagyhatalom beleegyezésétől tették saját

elhatározásainkat függővé. Ö Szentsége pedig ki-jelentete, hogy az egyház jogainak biztosítása felett nem vitatkozhatik és e jogokat kérdés alá nem állíthatja.

V E G Y E S.

— Magyar tudományos akadémia. A november 11-én, báró Eötvös József elnökelete alatt tartott philosophiai, törvény- és történet tuda-mányi osztályülés a mily sokat ígért volt előre, ép oly kevés érdekes tárgyat nyujtott. — A mult heti jelentés szerint Tanárky Gedeon székfoglaló érte-kezése volt e gyűlés egyik tárgyául kitűzve; azon-ban ez elmaradt, s helyét más felolvasás nem töltötte be, az egész ülés alig tartott három-negyed óráig.

A másik, előre bejelentett értekezést, Ráth Károlynak „Boeska István 1605 dik évbéli béke alkudozásairól” írott történelmi vázlatait Thaly Kálmán olvasta fel. — Az értekezés érdekes rész-leteket foglal magában az 1605. nyarán, június és július hónapban folytatott béke-alkudozásokról, melyek az 1606 diki becsi béke nek első eszraját képezék. Rudolf a tehetlen s félig zavarodott el-mejtt eszász Prágába zárkozván, az ügyeket Boeskaival és a törökkel szemben leginkább Mátyás főherczeg vezette. Ö indította útnek Bécsből Prága felé e Lengyelországon át Thurzó György s aztán Forgách Zsigmond és Pogranýi Benedek vezetésé alatt azon követségeket, melyek műkö-déséről eddigge alig jött egyéb napvilágra, mint az, hogy a békepontokban meg nem egyezhetvén, eredménytelenül jártak. Ráth Károly jelen érte-kezése, melynek második, vagyis a későbbi alku-dozásokra vonatkozó része a győri „Történelmi és régészeti füzetek” 3 ik kötetében már korábban megjelent — adatait többnyire Thurzonak 1605. július 5-én kelt részletes jelentéséből közli, s a Boeskaival több napon át folytatott szóbeli alku-dozásokhoz sok apró adalékot nyujt.

Eztán a titoknok tett néhány rövid jelentést. A vallás- és közoktatási miniszterium a keze-lés alatt álló uradalmakban elrendelven (mint ol-vásnak előtt tudja van) a régészeti vagy törté-nelmi becsü műemlékek kimelését, erre vonatkozó-lag a gazdatisztek számára némi rövid utasítást kér az akadémiaától.

A törvénytudományi bizottság Mittermayer föl-lött — ki az akadémianak is tagja volt — emlék-beszédet tartani Pauler Tivadart kérte föl. Császár Ferencz fölött pedig a közbejött akadályok miatt mindaddig elmaradt emlék-beszédet Szinovász György tartja meg.

— Tegnap ülte a nemzet királynő ö Fel-ségének névnapját Peitler Antal váczi püs-pök ö méltósága tartá az ünneplésy isteni szolgál-atot. Jelen voltak a kormányfőriak és hivatal-nokaik, a képviselőház s a testvérörsök nagy közönsége. Este a nemzeti színházban díszelőadás tartatott.

† Dózsa Elek, a képviselőház másodol-nöke, tegnap végezte be földi pályáját. Tanult, világos ész, nemes, szilárd jellem volt nyilvános életének fűdisze; a haza tevékeny munkása levén, életereje, a nemzet alkotmányos kltzdelmében oly erélylvel szolgált mint türhelten hite, az elyomát-tás idején, jobb jövőnek reményeit segíté ápolni honütársainak szívében. Volt korszak Erdélyben, hol nevezet professor Dózsa a legtiszteltebb volt, mit szivesen eszerelt volna ki minden vagyonával a leggazdagabb Erdély pol. aranykorát az újabb időben Szász Károly és Dózsa Elek és növendékei a közélet valamennyi Capacitásai tölték be.

Erdély méltán fogja siratni derek fiát s mi testvérileg osztozunk méltó fájdalmában.

Áldás emleken az elhunytak.

Legujabb.

Pestmegye új helytartó-főispánja, b. Lipthay Béla a tegnapi (nov. 20.) közgyűlésben tette le esküjét s foglalta el a főispáni székét egy rövid beszéddel, melyben a megye, mint nem csupán ad-ministratív testület, feladatát részletezte. A megye nevében Rákóczy társas főjegyző üdvözlé, a többi között megjegyezendő, hogy a megye eddig köve-tett irányát ezután is követni fogja, hogyha netán a főispán ellenkező nézetben lenne is.

Kiadó-tulajdonos és felelős szerkesztő: ZOVÁNYI J. MIHÁLY.

T Ö Z S D E.

Pesti áru- és értéktőzse			Magyar értékpapírok árkelete.		Bécsi börze		Részvények.		Elsőbbségi kötvények.		
november 19-én.			Adva Tartva		november 18-án.		Adva Tartva		Adva Tartva		
Gabna-árak.					Államadósság.						
Buza bánási	83-84	5.90-6.20	Pesti keresked. bank	700-	710.-	5% osztr. értékű	53.85	54.-	Nemzeti bank	690.-	691.-
" tiszai	85-87	6.35-6.65	Budai keresk. és iparb.	205-	208.-	" adómentes	57.70	57.90	Hitelintézet	182.10	182.30
" pesti	83-84	6.90-6.20	Magyar hitelbank	82.3/4	83.1/4	" nemzeti kölcsön	66.61	66.75	Magyar hitelbank	80.50	81.50
Kétszeres	86-87	6.35-6.65	Pesti takarékpénztár	1320.	1330.-	" metalliques	56.80	57.-	Cseh nyugoti vasut.	615.-	618.-
Rózs	83-84	5.90-6.20	Budai	425-	430.-	1860 ki sorsjegye	83.-	83.20	Anglo-osztr. bank	106.75	107.-
Árpa serfőzésre	68-70	2.80-3.10	Pesti hengermalom	1560.	1600.-	Magyar földt. herm. kötvény	71.50	72.25	Ausztriai földhitelintézet	162.-	170.-
" etetésre	68-70	2.60-2.75	Pannónia gőzmalom	2250.	2250.-	Bánái	70.50	70.75	Északi vasut.	1737	1740
Zab	45-47	1.70-1.75	I-só budapesti gőzmalom	845-	850.-	Horvát	71.50	7.25	Államvasut.	237.20	237.40
Kukorica bánási	—	—	Budai gyár-telep	511-	513.-	Erdélyi	65.25	66.-	Déli vasut.	171.25	171.75
Bab új	—	3.90-3.95	Concordia gőzmalom	870-	875.-				Erzsébet vasut.	189.75	190.25
Köles	—	6.-6.25	Budai királymalom	620-	623.-				Gal. Karoly Lajos vasut.	208.75	209.25
Repcze	—	3.10-3.20	Szegedi kivit. gőzmalom	385-	390.-				Lemberg csern. vasut.	171.-	171.50
	—	5.87-6.-	I. upesti szeszfinomító	633-	635.-				Cseh nyug. vasut.	140.00	141.-
Záloglevelek.	Adva	Tartva	Pestbudai butorkézmű	220-	221.-				Del.-ész. ném. összeköt. vasut	125.50	126.-
Nemz. bank kisors. ezüst	91.30	97.50	Magyar biztosító-társulat	666-	670.-				Tiszai vasut.	147.-	147.-
Magyar földhitelintézet	92.60	92.80	Pannónia viszonbizt.-társ.	265-	270.-				Magyar északi vasut.	82.-	84.-
Ausztriai	89.80	90.-	Pesti biztosító-intézet	215-	250.-				1-ső erdélyi vasut.	135.-	135.25
	104.-	106.-	Magyar északi vasut	83.1/4	85.1/2				1-ső ausztriai Dunagőzhajó- zási társaság	476.-	478.-
			Pesti közüti vasút	438-	442.-				Pesti lánchíd	390.-	391.-
			Kereskedelmi épület	390-	400.-						
			Lánchíd	384-	395.-						
			Alagut	73-	75.-						
			Magyar földh. záloglevél	89.1/4	90.-						
			Pesti keresk. b. zálogl.	96.1/4	97.-						

Előfizetés
Belg társati díj
30 kr.

Pest

△ Szerete-ildomos, szívó
A nyilv-
par excellenc-
annyira nem-
ságának egyi-
A nyilván-
natok stb. ny-
és hívek köző-
kereszténység-
jaikban oly-
Ma ez mi-
vános életnek
nál, méltán
Montalam
E panasza-
sorban is. Az-
tunk önmagun-
s a titkolózda-
rendszeré né-
runkra.

Lehettek-
azok elenyés-
a cultura és-
tétetett a föld-
Az írek
inkább haszn-
csülni, a népm-
Igy terjed-
mait virágzás-
Már náltu-
egy-egy sugá-
gondolat. Egy-
egyházélet so-
czal, biztató-
bón, hívják
első századok-
Ily gondol-
valahányszor
egyházügyi
érdekelnek a
mert nyitlak.

S amint ő
hadt, úgy tisz-
igen sokat
kozniok, míg
retetek jutu-
dologgal kel-
szokni, közle-
ügyszeretetet
előitéleteket
visszaszerzn-
ségét, állását
szerencsés le-
Igaza leh-
ha azt mondj-
nyervén meg-

Ha színló-
sétálgatunk, a-
lyek a kedve-
emeltetnek, ne-
nak látszani.
Bármit né-
fényében úszik
ben a divat so-
gok szokták
berendezett, ga-
fényűzés látja
rendü és nevé-
resményét elny-
földszíntei s fő-
Míg a k
melyek mögött
gyái vannak az
hölgyek menne
gazdag toilette-
ket. A nehéz
híntök alig hi-
keresztül, mely-
lyeg. Megállun-
got, mely szem-
megegyeztetni
hullámsz mez-
Honnan jó-
beleből az emb-
terhe alatt ann-
mivel azokat n-
vezniök nem le-
A mindink-
lan fogászával
ágakat, és mig-
ságbán kezeit

Vár

Ha színló-
sétálgatunk, a-
lyek a kedve-
emeltetnek, ne-
nak látszani.
Bármit né-
fényében úszik
ben a divat so-
gok szokták
berendezett, ga-
fényűzés látja
rendü és nevé-
resményét elny-
földszíntei s fő-
Míg a k